

ТАСВИРИЙ САНЪАТ ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА, ШАРҚ МИНАТУРАСИ МАКТАБИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ ЎТМИШДАГИ САНЪАТ МАКТАБЛАРИНИНГ ЭНГ БОЙ АНЪАНАЛАРИ

Гадоев Иброҳим Ниёзович

Навоий давлат педагогика институти Санъатшунослик факультети Тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7105309>

Аннотация. Ушбу мақолада тасвирий санъат фани ўқитувчиларини тайёрлашда миллий маданият ва санъат турларидан фойдаланиши бўйича фикрлар ёритилган. Таълим муассасаларида дарс берадиган тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий маҳорати қай даражада тайёрланиши ва уларни таълим муассасаларига малакали етук кадр бўлиб бориши ҳақида тушунарли қилиб ёритилган.

Калит сўзлар: миниатюра, тасвирий санъат, шарқ рангтасвири, ахлоқий-ғоявий меҳнат ва эстетик тарбия.

СВОЕОБРАЗИЕ ШКОЛЫ ВОСТОЧНОЙ МИНИАТЮРЫ – БОГАТЕЙШАЯ ТРАДИЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ШКОЛ ПРОШЛОГО В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация. В данной статье освещаются идеи использования национальной культуры и форм искусства в подготовке учителей изобразительного искусства. Четко разъясняется уровень профессиональной подготовки учителей изобразительного искусства, преподающих в учебных заведениях, и способы их подготовки как квалифицированных зрелых кадров для учебных заведений.

Ключевые слова: миниатюра, изобразительное искусство, восточная живопись, нравственно-идейная работа и эстетическое воспитание.

THE ORIGINALITY OF THE SCHOOL OF ORIENTAL MINIATURE – THE RICHEST TRADITION OF ART SCHOOLS OF THE PAST IN THE TRAINING OF TEACHERS OF FINE ARTS

Abstract. This article highlights the ideas of using national culture and art forms in the training of fine arts teachers. The level of professional training of teachers of fine arts teaching in educational institutions and the ways of preparing them as qualified mature personnel for educational institutions are clearly explained.

Keywords: miniature, fine arts, oriental painting, moral and ideological work and aesthetic education.

КИРИШ

Бугунги кунда бадиий тарбия ва ёш ўқувчиларга эстетик тарбия бериш умумтаълим ва касб-хунар мактабларининг энг муҳим вазифаси бўлиб қолмоқда. Замонавий шароитларда эстетик цикл фанлари бўйича малакали ўқитувчиларни сифатли тайёрлаш зарур бўлмоқда.

Биз энг аввало, бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини тайёрлашда ўтмишдаги санъат мактабларининг энг бой анъаналаридан, жумладан, жаҳон маданияти тарихидаги ноёб ҳодиса бўлган Шарқ миниатюра рассомлик мактабларидан фойдалансак мақсадга мувофиқ бўлади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Қадимги тарихга эга бўлган шарқ рангтасвирининг бу ўзига хос тури педагог олимларнинг қарашларидан ташқарида қолганини тан олишимиз керак. Тасвирий санъат ўқитиш методикаси соҳасидаги кўзга кўринган мутахассис Н.Н.Ростовтсев ўзининг “Мақтабда тасвирий санъатни ўқитиш методикаси” китобида улар санъатининг ўзига хос хусусиятларини алоҳида ўрганишни талаб қилиши бежиз эмас албатта деб ёзган.

Дарҳақиқат, шарқ минатураси бадиий-мажозий тилининг ўзига хослиги тасвирий санъатнинг бу турини ўқитишга фавқуллода ёндашишни, бинобарин, эстетик тарбия тизимида ўқитиш услубларини яратиш ва шарқ минатурасидан фойдаланишга талаба ёшларнинг бадиий тарбияси фавқуллода ёндашишни тақозо этади.

Ўқувчилар ўз миллий маданияти ва санъати тарихидан билимга эга бўлмасдан туриб, бўлажак ижодкор ўқитувчиларининг мактаб ва олий ўқув юртларида ўқитиш методикаси бўйича чуқур ва мустақкам билим ҳосил қилиши мумкин эмас.

Бугунги кунга қадар Ўрта Осиё минтақасида шарқ рангтасвирини ўқитиш методикаси тарихига оид тадқиқотлар, шарқ анъанавий ранг тасвирини ўқитиш назарияси ва методикаси замонавий бадиий таълим билан боғлиқ ҳолда ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ихтисослаштирилган санъат мактаблари, олий ўқув юртлари ва педагогика институтларининг тасвирий санъат факультетлари учун дарсликлар ва ўқув қўлланмалари, услубий кўрсатмалар, ўқув дастурлари мавжуд бўлмаган. Ҳамдўстлик мамлакатлари рассом-ўқитувчилари учун санъат тарихи курсида Шарқ халқларида ҳам мавжуд эмас, бу уларнинг педагогик тайёргарлигига салбий таъсир қилади деб ўйлайман.

Ўзбекистон ва Марказий Осиёнинг бадиий таълимни тубдан яхшилашдан иборат бўлиб, бунинг шартларидан бири ўтмиш ютуқларини танқидий ўзлаштириш ва мавжуд бўлган энг яхши нарсаларни ҳаётга эски санъат мактабларининг чизматасвири ўқитиш тизими орқали татбиқ этишдир.

Шундай қилиб, «Миниатура» курсини ўқиш давомида талабаларга миниатура санъатининг тарихий ривожланишидан тортиб, миниатурачи расомлар, уларнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти, шарқ миниатура мактаблари, уларнинг бир-биридан ўзаро фарқи, ишлаш технологиялари, миниатура ишлашда фойдаланиладиган асбоб-ускуналар, хомашёлар, китобга миниатура композицияларини ишлаш, совға буюм ясаш ва уларга ишлов бериш технологияси, локлаш ва уни қуриштириш, маҳалий материаллар ҳамда терига миниатура ишлаш, деворга маҳобатли миниатура ва нақш чизиш технологияси, миниатура ишлашга бўлган назарий ва амалий билимларни ўргатади. Шулар баробарида мазкур фан қуйидаги аниқ ўқув-тарбиявий масалаларни ўз олдига мақсад қилиб қўяди: Талабаларга ахлоқий-ғоявий меҳнат ва эстетик тарбия беришда уста-шогирд одобларини ва миллий анъаналарини давом эттиришни ўргатиш, миниатура санъати билан таништириш орқали шарқ амалий санъати гўзаликларини фалсафий, руҳий ва тарбиявий қирраларни ўргатиш, миниатура санъатининг назарий ва амалий томонларини чуқур ўрганиш, талабаларга миниатура фанини ўргатиш орқали уларнинг ижодий қобилиятини ўстириш, умумтаълим ва қўшимча таълимда миниатура фанини ўқитиш методикаси ҳамда мақсадини очиб бериш, талабаларни умумтаълим ва қўшимча таълимда фикрлашга ўргатиш асосий вазифа қилиб белгиланди.

Биз иш жараёнида Ўрта ва Яқин Шарқ, Ўрта Осиё халқлари тарихига оид кўплаб махсус тарих ва санъатшунослик адабиётларини ўрганиш ва умумлаштириш билан бир

каторда Тошкент давлат кутубхонасининг қўлёзмалар бўлимлари, шарқшунослик институтлари мутахассислари билан ҳам боғланишга тўғри келади. Замонавий назарияда қўлланилиши мумкин бўлган ўқитиш усуллариининг ижобий томонларини аниқлаб, бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларига эстетик ва бадиий тарбия бериш амалиётини жорий қиламиз.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Шарқ минатураси тарихий ва санъат тарихи адабиёти таҳлилидан кўриниб турибдики, шарқ минатураси жаҳон бадиий маданиятида етакчи ўрин тутади. У Яқин ва Ўрта Шарқ халқларининг (Эрон, Озарбайжон, Ироқ, Туркия, Сурия, Шимолий Ҳиндистон, Марказий Осиё мамлакатлари ва бошқалар) бадиий таълим масалалари, рангтасвири ўргатиш методикаси қандайдир маънода ўрта аср рассом-педагоглари ижодида, адабий манбаларда кўриб чиқилган. Масалан, XVII-асрда Яқин ва Ўрта Шарқда Тавризлиқ мусаввир Афшар Содиғбекнинг “Ганун ос совар” китоби кенг маълум бўлган (Рассомлик ҳақида рисола). Услубий қўлланма шаклида ёзилган китобда Леонардо да Винчи, Албрехт Дюрер, Сеннино Сеннини ва бошқаларнинг педагогик қарашлари билан мос келадиган бир қатор қоидалар мавжуд. Ўрта аср Шарқининг буюк гуманистлари – Форобий, Беруний, Ибн-Сино, Навоий, Саъдий ва бошқаларнинг педагогик қарашлари когнитивдир (шахсни билимларини ўзлаштириш). XIV- XVIII асрлар хаттотлари Султон Али Машҳадий, Мир Али Ҳаревий, Междун Чепневис, Мир Имад Казвиний, Абул Фазл Хобеиш, Искандар Мунший, Дуст Муҳаммедов, Қози Аҳмад ва бошқалар ижодида бадиий таълим муаммоларига ҳам тўхталиб Шарқда эстетик тарбиянинг услубий асосларини яратган. Ўрта аср рисолаларининг бир қатор муаллифлари тасвирий санъат, чизмачилик, рангтасвир ва композицияни ўқитишда илмий ёндашув зарурлигини таъкидлаганлар.

XII-XVII-асрларда Яқин ва Ўрта Шарқда минатюра тасвирини ўқитиш методикаси ҳақидаги баъзи маълумотлар хорижий муаллифларнинг асарлари ҳам мавжуд бўлиб, улар Шарқ минатурасининг ривожланиш тарихининг бошқа жиҳатлари билан бир қаторда, ўрта асрларда мавжуд бўлган шарқ минатурасини ўқитиш назарияси ва амалиётининг айрим жиҳатларига тўхталиб ўтади.

Шарқ рангтасвири (минатура) санъат мактаблари анъаналаридан фойдаланиш, тасвирий санъат факултетлари талабаларини махсус тайёрлашда ўз тажрибасидан фойдаланган ҳолда, бу бўшлиқ кўп жиҳатдан тўлдирилган бўлса, унда халқларнинг тасвирий санъати мактаб ўқувчилари ва талабаларининг маънавий маданиятини шакллантиришда, эстетик тарбия ва бадиий таълимда кучли восита сифатида амалда қўлланилади.

Шарқ минатюра рангтасвирини, унинг ривожланиш тарихини бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларининг бадиий таълим вазифалари билан боғлиқ ҳолда таҳлил қилиш ва тизимлаштириш, шарқ минатурасининг реалистик санъат билан боғлиқлиги ва Яқин ва Ўрта Шарқ, Ўрта Осиё минатура марказлари бадиий меросини ўрганиш асосида ўзига хослигини, тасвирий санъат таълим тизимида шарқ минатурасидан фойдаланишнинг назарий ва услубий асосларини асослаш ва экспериментал текшириш мақсадида очиб берилган.

МУҲОКАМА

“Тасвирий санъат” мактабида шарқ минатураси мазмунини мустақил ва муҳим ўқув предмети сифатида белгилаш ва ривожлантиришга киритилган шарқ минатурасини

Ўқитишнинг самарали усулларини яратишда педагогик ва тортишиш, шарқ минатураси бўйича синфда таълим ва шакллантирувчи жараёнларни таъминлаш воситаларини ишлаб чиқишда Шарқдаги анъанавий ўқитиш усулларини тасвирий санъатни ўқитишнинг замонавий илмий методлари билан уйғунлаштириш асосида ўқувчиларни ўқитиш, тарбиялаш ва ривожлантириш талаб этилади.

Ўрта Осиё шароитида катта аҳамиятга эга бўлган ушбу илмий муаммонинг ечими мактаб ўқувчилари ва талабаларга эстетик тарбия ва бадиий тарбия бериш назарияси ва амалиётида янги истикболли йўналишни белгилаб беради, бу эса миллий кадриятларни илмий асослашдан иборатдир. Тасвирий санъат янги ўқув фани сифатида унинг мазмуни, тузилиши ва умумтаълим мактабининг бўлажак тасвирий санъат ўқитувчисини бадиий-педагогик тайёрлаш тизимидаги ролини белгилаб беради.

Ўрта Осиё миллий анъанавий санъати “Тасвирий санъат тарихи” фанлари мазмуни бўйича “Шарқ миниатура рангтасвири” фани шаклида тасвирий-графика факултетлари ўқув режаларига киритилган.

Шарқ минатураси бўйича ўқув-услугий мажмуа ишлаб чиқилган бўлиб, унда Шарқ минатура бўйича ўқув дастурлари ва улар бўйича йўриқномалар, монография ва ўқув қўлланмалар, кўргазмали куроллар тизими (ўқув жадваллари, плакатлар, албомлар, чизмалар ва бошқалар) мавжуд.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда бўлажак бакалаврлар тасвирий санъат курсини тугатгандан сўнг миниатура санъатининг тасвирий санъатда тутган ўрни, миниатура машғулотларини ўтишда айниқса, ундага тасвирлаш усуллари, акс эттирилган тасвирий лавҳаларда миллий - характердаги элементларни қўллаш усулларида бохабар бўлиш билан бир қаторда уларни турлаштириш моҳияти тўғрисида маълумотларга эга бўладилар.

REFERENCES

1. С.Булатов. Ўзбек халқ амалий безак санъати. Тошкент. 1991 йил.
2. С.Булатов, П.П. Шабаратов. Муаллимлар институтлари бадиий-графика факултетининг ўқитувчилари учун миниатура санъати фанидан дастур. Тошкент. 1995 йил.
3. Бинафша Нодир. «Тасвирий ва амалий санъат атамалари луғати», Санъат-2000.
4. Н.Н.Ростовцевнинг «Академический рисунок». М. Просвещение. 1973 йил. 5-бет.
5. И.Н.Гадоевни GALAXY интернационал фанлараро тадқиқот журналидаги «Тасвирий санъат дарсларида замонавий инновация технологияларидан фойдаланиш йўллари ва шу орқали талабаларга миллий истиклол ғояларини сингдириш усуллари» номли мақоласидан 234 бет, <http://internationaljournals.co.in>